

Σωτήρης Ριζάς*

Η ΓΑΛΛΙΑ ΚΑΙ Η ΚΥΠΡΙΑΚΗ ΚΡΙΣΗ ΤΟΥ 1963-64

Την Κυπριακή κρίση του 1963-64 εκτός από τους άμεσα ενδιαφερομένους, δηλαδή την Ελλάδα, την Τουρκία, τους Ελληνοκυπρίους και τους Τουρκοκυπρίους, διαχειρίστηκαν δύο δυτικές δυνάμεις, η Βρετανία ως πρώην αποικιακή και εγγυήτρια δύναμη της ανεξάρτητης Κυπριακής Δημοκρατίας και κάτοχος βάσεων κατά κυριαρχία στο νησί και οι Ηνωμένες Πολιτείες από τον Ιανουάριο του 1964 και μετά. Το Λονδίνο και η Ουάσιγκτον επεδίωξαν να διαμορφώσουν μια λύση που θα απέτρεπε την ανάμιξη της Μόσχας στην Κύπρο και την Ανατολική Μεσόγειο και την αύξηση της Σοβιετικής επιρροής στην περιοχή. Ταυτόχρονα θα επρόκειτο για μια ανεκτή λύση για την Ελλάδα και την Τουρκία, συμμάχους της Βρετανίας και των Ηνωμένων Πολιτειών στο ΝΑΤΟ που θα απέτρεπε έτσι τη συνέχιση μιας διαμάχης η οποία υπονόμεινε τα συμφέροντα της Ατλαντικής Συμμαχίας στην περιοχή.

Εκτός από τη Βρετανία και τις Ηνωμένες Πολιτείες υπήρχε και μια ακόμα δυτική δύναμη, η Γαλλία, η οποία ασχολήθηκε με το Κυπριακό αν και δεν έπαιξε τον σημαίνοντα ρόλο που έπαιξαν οι άλλες δύο. Η Γαλλική πολιτική και κυρίως η Γαλλική αντίληψη για την Κύπρο είχε κάποια σημασία στις συνθήκες του 1963-64 για δύο κυρίως λόγους: Πρώτα, επειδή το θέμα τέθηκε στα Ηνωμένα Έθνη και η Γαλλία ήταν μόνιμο μέλος του Συμβουλίου Ασφαλείας με δικαίωμα βέτο. Κατόπιν, λόγω του γεγονότος ότι από τις αρχές του 1963 η Γαλλία παρέμενε μεν εντός της Ατλαντικής Συμμαχίας αλλά

* Διευθυντής Ερευνών και διευθύνων του Κέντρου Έρευνας Ιστορίας Νεωτέρου Ελληνισμού της Ακαδημίας Αθηνών.

ταυτόχρονα διαμόρφωσε μια εξωτερική πολιτική ανεξάρτητα από τους συμμάχους της, χωρίς να λαμβάνει υποχρεωτικά υπόψη της το διπολικό χαρακτήρα του διεθνούς συστήματος. Αντίθετα, η πολιτική του στρατηγού De Gaulle απέβλεπε στην υπέρβαση αυτού του διπολικού συστήματος. Ειδικά στη στροφή του 1963-64 ο De Gaulle εγκαινίασε μια πιο ενεργό πολιτική ανοιγμάτων κυρίως προς τη Σοβιετική Ένωση και το Ανατολικό μπλοκ αλλά και προς τη Λαϊκή Δημοκρατία της Κίνας με την οποία σύναψε διπλωματικές σχέσεις μετά τη ρήξη του Πεκίνου με τη Μόσχα. Υπήρχαν πολλοί λόγοι που ωθούσαν τον Γάλλο πρόεδρο προς αυτό τον αναπροσανατολισμό. Συνοπτικά, δεν ανέμενε πλέον ότι η Γαλλία θα γινόταν δεκτή ως μια μεγάλη δύναμη που θα συνέβαλλε ισότιμα στην πολιτική του Δυτικού κόσμου, κάτι που είχε επιχειρήσει ευθύς μετά την άνοδό του στην εξουσία το 1958. Συνειδητοποιούσε πλήρως ότι παρά τις εξαιρετικές σχέσεις του Παρισιού με τη Βόννη η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας δεν επρόκειτο να υποβαθμίσει τη θέση της στην Ατλαντική Συμμαχία για να επιτευχθεί μια ανεξάρτητη από την Ουάσιγκτον Ευρωπαϊκή Κοινότητα. Ως προς τη Σοβιετική Ένωση ο De Gaulle παρότι πεπεισμένος συντηρητικός, καθολικός και δημοκρατικός, έτεινε να θεωρεί τον ιδεολογικό χαρακτήρα της Σοβιετικής Ένωσης ως ένα ιστορικά παροδικό στοιχείο το οποίο αναπότρεπτα θα έδινε τη θέση στο απώτερο μέλλον και πάλι στο Ρωσικό στοιχείο. Στο πλαίσιο αυτό οραματιζόταν μια Ευρώπη χωρίς συνασπισμούς από τον Ατλαντικό έως τα Ουράλια με ενεργό τη συμμετοχή της Ρωσίας. Οι ανησυχίες του εξάλλου για την παγκόσμια διάταξη των δυνάμεων ήταν πολύ λιγότερες μετά τη ρήξη στις σχέσεις Πεκίνου και Μόσχας.¹

Το Κυπριακό ανακινήθηκε στις 30 Νοεμβρίου 1963 όταν ο πρόεδρος της Κυπριακής Δημοκρατίας αρχιεπίσκοπος Μακάριος υπέβαλε στον Τουρκοκύπριο αντιπρόεδρο της Δημοκρατίας τις προτάσεις 13 σημείων για την αναθεώρηση του συντάγματος της Δημοκρατίας. Με τις προτάσεις του αυτές απέβλεπε στην εξάλειψη των δικαιωμάτων αρνησικυρίας που είχαν αναγνωριστεί στους Τουρκοκυπρίους με τις συμφωνίες Ζυρίχης και Λονδίνου του 1959 και το σύνταγμα του 1960.

1. Η εξωτερική πολιτική του De Gaulle σε Maurice Vaisse, *La grandeur. Politique étrangère du general de Gaulle*, Biblis, Paris 2013, σ. 114-125, 263-264, 414-420.

Το ζήτημα δε ήταν μόνο εσωτερικό καθώς με τις συμφωνίες του 1959 η Βρετανία, η Ελλάδα και η Τουρκία είχαν αναγνωριστεί ως εγγυήτριες δυνάμεις και το σύνταγμα εν συνεχεία θεωρείτο μέρος των συνθηκών με πολλές διατάξεις θεωρούμενες θεμελιώδεις και μη αναθεωρητέες. Η τουρκική πολιτική ταύτιζε εξάλλου τις διατάξεις του συντάγματος που αφορούσαν δικαιώματα των Τουρκοκυπρίων ως κρίσιμες όχι μόνο για την ασφάλεια των ιδίων αλλά και για τα συμφέροντα ασφαλείας της Τουρκίας στην Κύπρο.²

Στις 10 Δεκεμβρίου, καθώς η τουρκική κυβέρνηση είχε απορρίψει την πρόταση αναθεώρησης του συντάγματος που είχε υποβληθεί από τον αρχιεπίσκοπο Μακάριο³ η Γαλλική πρεσβεία στην Άγκυρα εκτιμούσε ότι η κατάσταση μπορούσε να οδηγήσει σε κρίση τις ελληνοτουρκικές σχέσεις. Εκτίμηση της Γαλλικής πρεσβείας στην Άγκυρα ήταν ότι η πρωτοβουλία του Μακαρίου τουλάχιστον ως προς το χρονικό σημείο της εκδήλωσής της αποσκοπούσε στην αξιοποίηση της ανόδου στην εξουσία στην Ελλάδα της κυβέρνησης του Κέντρου η οποία ήταν ασθενής αλλά και στην κυβερνητική κρίση στην Τουρκία.

Η τουρκική θέση φαινόταν να είναι μετριοπαθής καθώς η Άγκυρα υποστήριζε ότι θα μπορούσε να εξετάσει αναθεώρηση μη θεμελιωδών διατάξεων του συντάγματος αφού προηγουμένως τίθεντο σε ισχύ όλες οι συνταγματικές διατάξεις που παρέμεναν έως τότε ανενεργές. Ιδιαίτερη σημασία είχε από την τουρκική οπτική η σύσταση των χωριστών δήμων στις πέντε μεγαλύτερες πόλεις της Κύπρου, διάταξη που θεωρείτο από τους Ελληνοκυπρίους κατεξοχήν διχοτομική. Η τουρκική κυβέρνηση διαβεβαίωνε ότι σε περίπτωση σύστασης των χωριστών δήμων θα αποδεχόνταν την παραχώρηση εκτεταμένων εξουσιών στα συντονιστικά συμβούλια των δημοτικών αρχών των αντίστοιχων πόλεων.⁴

Στις 18 Δεκεμβρίου η Τουρκική πρεσβεία μετέφερε στο Quai d'Orsay τις

2. Σύνοψη των νομικών όψεων και των πολιτικών διακυβευμάτων του καθεστώτος Λονδίνου-Ζυρίχης και της πρότασης αναθεώρησης σε Thomas Ehrlich, *Cyprus 1958-1967*, Oxford University Press 1973, σ. 36-60.

3. Για τις γενικές γραμμές της Τουρκικής πολιτικής στο Κυπριακό από το 1960 και μετά και ιδίως κατά την κρίση του 1963-64, Tozun Bahcheli, *Greek-Turkish Relations Since 1955*, Westview Press, Boulder 1990, σ. 51 επ.

4. Deciry (Γαλλική πρεσβεία Άγκυρας) προς Maurice Couve de Murville (υπουργό Εξωτερικών), 10 Δεκεμβρίου 1963, Documents Diplomatiques Français (DDF) 1963/II, σ. 601-602.

απόψεις της Άγκυρας εν όψει της διαφαινόμενης κρίσης. Χωρίς περιστροφές η τουρκική κυβέρνηση τόνιζε ότι δεν ήταν δυνατόν να αποδεχθεί καμία από τις προτάσεις του Μακαρίου. Η Άγκυρα δεν είχε καμία αμφιβολία ότι η Κυπριακή Δημοκρατία είχε συσταθεί από δύο κοινότητες οι οποίες δεν είχαν κανένα κοινό σημείο σε ό,τι αφορούσε «τη γλώσσα, τη φυλή, τη θρησκεία και τον πολιτισμό». Η Ελλάδα και η Τουρκία, συνέχιζε η τουρκική επιχειρηματολογία, είχαν αποδεχθεί στη Ζυρίχη την ανάγκη ενός συμβιβασμού ο οποίος απέδιδε προβάδισμα στην Ελληνική πλειοψηφία και ισχυρές εγγυήσεις στην Τουρκική μειοψηφία. Η εφαρμογή του συντάγματος είχε προσκρούσει στη «μεροληπτική» πρακτική του προέδρου της Κυπριακής Δημοκρατίας αρχιεπισκόπου Μακαρίου ο οποίος συμπεριφερόταν ως ηγέτης της μίας κοινότητας, τόνιζε η Τουρκική πλευρά. Το σύνταγμα του 1960 ήταν ο καλύτερος δυνατός συμβιβασμός και η αποδοχή των προτάσεων του Μακαρίου θα ισοδυναμούσε με κατάλυση του πλαισίου εγγυήσεων για την Τουρκοκυπριακή πλευρά.⁵

Ακολούθησε η έναρξη των συγκρούσεων μεταξύ των δύο κοινοτήτων στις 21 Δεκεμβρίου και η κοινή δήλωση των τριών εγγυητριών δυνάμεων στις 24 με την οποία ζητείτο η κατάπαυση των συγκρούσεων. Η δήλωση αυτή δεν είχε αποτέλεσμα με συνέπεια η Τουρκική κυβέρνηση να προβεί σε στρατιωτικές κινήσεις στις 26 Δεκεμβρίου: υπερπήσεις αεροσκαφών της Τουρκικής πολεμικής αεροπορίας στον εναέριο χώρο της Κύπρου και ιδίως πάνω από τη Λευκωσία και κίνηση ναυτικών μονάδων από την Κωνσταντινούπολη με κατεύθυνση τη Μερσίνα στη νότια ακτή της Τουρκίας απέναντι από τις βόρειες ακτές της Κύπρου. Ο Τούρκος υπουργός Εξωτερικών Feridun Cemal Erkin διαβεβαίωνε πάντως τον Γάλλο πρεσβευτή στην Άγκυρα ότι δε μεταφέρονταν μονάδες που προορίζονταν για απόβαση στην Κύπρο.⁶

Η Αθήνα από την άλλη πλευρά ήταν ανήσυχη για το ενδεχόμενο Τουρκικής επέμβασης εντυπωσιασμένη από τη σκληρότητα με την οποία παρουσιάστηκε η κατάσταση στο ΝΑΤΟ από Τουρκικής πλευράς. Η Ελληνική κυβέρνηση πρότεινε να τεθούν υπό Βρετανική διοίκηση η Ελληνική και η

5. Note: Modifications de la Constitution de Chypre, 18 Δεκεμβρίου 1963, DDF 1963/II, σ. 636-637.

6. Hardion (Γαλλική πρεσβεία Άγκυρας) προς Maurice Couve de Murville (υπουργός Εξωτερικών), 26 Δεκεμβρίου 1963, DDF 1963/II, σ. 658.

Τουρκική Δύναμη Κύπρου και να επιβληθεί κατάπαυση του πυρός στην Κύπρο. Ταυτόχρονα ανέλαβε να μεταφέρει τις απόψεις της Αθήνας στη Λευκωσία ένας έμπειρος Έλληνας διπλωμάτης, ο Γεώργιος Μελάς.⁷

Πως αξιολογούσε όμως το Παρίσι τη νέα Κυπριακή κρίση; Στο Quai d'Orsay επικρατούσε η άποψη ότι υπεύθυνος ήταν ο πρόεδρος της Κυπριακής Δημοκρατίας αρχιεπίσκοπος Μακάριος ο οποίος, με την απόπειρα μονομερούς αναθεώρησης των διατάξεων του συντάγματος που προστάτευαν τα ειδικά δικαιώματα της Τουρκοκυπριακής πλευράς, υποστήριζε ότι η υπόθεση ήταν αποκλειστικά εσωτερική. Το αποτέλεσμα ήταν να ξεσπάσει ένοπλη σύγκρουση μεταξύ των δύο κοινοτήτων και να έχει πιθανότητα, υπάρξει επανεργοποίηση της παλαιάς Εθνικής Οργάνωσης Κυπρίων Αγωνιστών (ΕΟΚΑ) και να ανακύπτουν ερωτήματα σχετικά με τον έλεγχο που ασκούσε επ' αυτής ο Μακάριος. Η κατάσταση είχε τεθεί υπό κάποιον έλεγχο με την κατάπαυση του πυρός στις 26 Δεκεμβρίου και την ανάληψη ειρηνευτικής αποστολής από Βρετανικές δυνάμεις. Ο Γάλλος πρεσβευτής μετέδιδε από τη Λευκωσία ότι η Βρετανική πρωτοβουλία είχε επιτύχει την αναστολή των συγκρούσεων μεταξύ των ένοπλων ομάδων των δύο κοινοτήτων. Τα ζητήματα ήταν τρία όπως σημείωναν στο Quai d'Orsay:

Πρώτο, η σύγκρουση μεταξύ των δύο κοινοτήτων. Η Βρετανική παρέμβαση είχε προς στιγμήν ανακόψει τη σύγκρουση.

Δεύτερο, το ενδεχόμενο μονομερούς επέμβασης μιας από τις εγγυήτριες δυνάμεις. Όπως σημειωνόταν, μια ρητή συνταγματική διάταξη έδινε το δικαίωμα στις εγγυήτριες δυνάμεις, είτε από κοινού είτε χωριστά, να παρέμβουν σε περίπτωση διασάλευσης της τάξης που εγκαθίδρυναν οι συνθήκες και θεμελιώδεις διατάξεις του συντάγματος, μεταξύ αυτών και όσες προέβλεπαν ειδικές διασφαλίσεις για την Τουρκοκυπριακή κοινότητα. Αυτή ακριβώς τη δυνατότητα επικαλείτο ο Τούρκος μόνιμος αντιπρόσωπος στη σύνοδο των μόνιμων αντιπροσώπων του ΝΑΤΟ προκειμένου να δικαιολογήσει τις υπερπτήσεις της Τουρκικής πολεμικής αεροπορίας στον εναέριο χώρο της Κυπριακής Δημοκρατίας και ιδίως της Λευκωσίας. Παρά ταύτα, σημείωναν οι Γάλλοι υπεύθυνοι, δεν υπήρχε πραγματικά μεγάλος κίνδυνος Τουρκικής επέμβασης στην Κύπρο όπως φαινόταν να ισχυρίζεται ο μόνιμος αντιπρόσωπος της Κυπριακής Δημοκρατίας στο Συμβούλιο Ασφαλείας.

7. Girard de Charbonnieres (Γαλλική πρεσβεία Αθηνών) προς Maurice Couve de Murville (υπουργό Εξωτερικών), 26 Δεκεμβρίου 1963, DDF 1963/II, σ. 659-660.

Απέμενε το τρίτο θέμα που αφορούσε μια οριστική διευθέτηση του Κυπριακού. Η λύση του 1959 τόνιζαν στο Quai d'Orsay ήταν «τεχνητή». Ήταν «καινοτομική» στον βαθμό που τα προνόμια τα οποία αποδίδονταν στους Τουρκοκυπρίους σήμαιναν κάτι νέο από συνταγματικής πλευράς. Όμως οι τροχοπέδες ήταν πολύ ισχυρές και το σύστημα διακυβέρνησης παρέλυσε. Η ανάλυση του Quai d'Orsay επέστρεφε στο σημείο της αφετηρίας της. Οι πρωτοβουλίες του Μακαρίου βασιζόμενες στην αντίληψη ότι το ζήτημα ήταν αποκλειστικά εσωτερικό δεν ήταν «λογικές». Οι εγγυήτριες δυνάμεις είχαν λόγο όχι μόνο για τις διεθνείς όψεις του θέματος αλλά και εσωτερικές που αφορούσαν θεμελιώδεις διατάξεις του συντάγματος. Δεν μπορούσε να γίνει συνελπώς δεκτό ότι θα αποκλείονταν από την αναζήτηση πολιτικής διευθέτησης. Καθώς ο Μακάριος δεν μπορούσε να επιβάλει μονομερή λύση απέμενε ως μόνη γι' αυτόν στρατηγική η προσφυγή στα Ηνωμένα Έθνη.⁸

Την ίδια μέρα όμως γίνονταν γνωστό μέσω ειδησεογραφικών πρακτορείων ότι η Βρετανική κυβέρνηση σκόπευε να προτείνει στις εγγυήτριες δυνάμεις και τις δύο κοινότητες τη σύγκληση συνδιάσκεψης στο Λονδίνο για την αναζήτηση νέας πολιτικής διευθέτησης του Κυπριακού. Ο γενικός γραμματέας του Τουρκικού υπουργείου Εξωτερικών τόνιζε όμως, αν και σε «προσωπική» βάση, ότι η καλύτερη λύση ήταν η διχοτόμηση του νησιού χωρίς να προβλέπεται υποχρεωτική ανταλλαγή πληθυσμών. Σε κάθε περίπτωση, διευκρίνιζε, η Τουρκική κυβέρνηση δεν είχε καταλήξει σε επιθυμητή για την Άγκυρα πολιτική λύση καθώς προείχε η αποκατάσταση της τάξης στην Κύπρο.⁹

Στις 9 Ιανουαρίου, εν όψει της συνδιάσκεψης των τριών εγγυητριών δυνάμεων και των δύο κοινοτήτων της Κύπρου στο Λονδίνο, ο Γάλλος πρεσβευτής στην Αθήνα ανέλυε τις θεμελιώδεις παραμέτρους που επηρέαζαν την ελληνική πολιτική στο Κυπριακό. Υπήρχε ένα ζήτημα, παρατηρούσε, καθώς η χώρα θα εκπροσωπείτο από υπηρεσιακή κυβέρνηση με υπουργό Εξωτερικών ένα διπλωμάτη καριέρας, τον Χρήστο Ξανθόπουλο Παλαμά. Το γεγονός όμως, πρόσθετε, μόνο φαινομενικά είχε αξία καθώς στην πραγματικότητα η πολιτική των δύο κομμάτων, της Ένωσης Κέντρου και της

8. Note de la sous-direction d'Europe meridionale, 28 Δεκεμβρίου 1963, DDF 1963/II, σ. 666-668.

9. Hardion (Γαλλική πρεσβεία Άγκυρας) προς Maurice Couve de Murville (υπουργό Εξωτερικών), 26 Δεκεμβρίου 1963, DDF 1963/II, σ. 674-675.

Εθνικής Ριζοσπαστικής Ένωσης ήταν παρεμφερής και η προσέγγιση που είχε ακολουθήσει ο Σοφοκλής Βενιζέλος, υπουργός Εξωτερικών και αντιπρόεδρος της βραχύβιας κυβέρνησης του Κέντρου που μόλις είχε προηγηθεί, και του Ευάγγελου Αβέρωφ, υπουργού Εξωτερικών στις κυβερνήσεις Καραμανλή δε διέφερε ιδιαίτερα.

Η Ελλάδα ήταν συμβαλλόμενο μέρος των συμφωνιών του 1959. Οι συμφωνίες αυτές τύγχαναν κριτικής και είχαν οδηγήσει σε οξεία κρίση των σχέσεων με την Τουρκία. Παρά τα τρωτά σημεία τους είχαν τερατιάσει τη μείζονα κρίση στις σχέσεις της Ελλάδας με την Τουρκία και τη Βρετανία καθώς και την αμφιβολία για την περαιτέρω παραμονή της Ελλάδας στην Ατλαντική Συμμαχία. Οι λόγοι που είχαν επιβάλλει το 1959 τη σύναψη των συμφωνιών παρέμεναν ισχυροί, τόνιζε ο Γάλλος πρεσβευτής. Η ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα ήταν απαράδεκτη από τουρκικής πλευράς και αντίστοιχα η τουρκική επιθυμία για διχοτόμηση ήταν απαράδεκτη για την Ελλάδα. Παρά ταύτα όμως υπήρχε μια βασική παραδοχή κοινή στις δύο χώρες ότι η συμμετοχή στο ΝΑΤΟ ειδικά και στον Δυτικό κόσμο γενικά συνιστούσε ακρογωνιαίο λίθο της εξωτερικής τους πολιτικής.

Ειδικά για την Ελλάδα παρέμενε γεγονός ότι από άποψη «φυλετική», «θρησκευτική», «συναισθηματική» και «εθνική», σημείωνε ο Γάλλος διπλωμάτης, όφειλε να υποστηρίξει την Κύπρο και αυτό παρά το γεγονός ότι ο Μακάριος δημιουργούσε προβλήματα και δεν ήταν δεκτικός στις οδηγίες της Αθήνας. Η Αθήνα είχε ένα είδος ευθύνης να διατηρήσει την Κύπρο στο δυτικό στρατόπεδο και να αποτρέψει την ανάμιξη στην υπόθεση της Σοβιετικής Ένωσης και τον ενδεχόμενο «εκφυλισμό» της διαφοράς σε σημείο τριβής Ανατολής-Δύσης στο πλαίσιο του Ψυχρού Πολέμου.¹⁰

Η ανάλυση του Γάλλου διπλωμάτη ήταν συνεπώς ως προς τις βασικές παραδοχές της παρεμφερής με τη βρετανική και την αμερικανική καθώς η οπτική ήταν ατλαντική και ως βασικός στόχος καθοριζόταν η διατήρηση λειτουργικών ελληνοτουρκικών σχέσεων και του προσανατολισμού της Κύπρου προς τον Δυτικό κόσμο. Ως προς το τελευταίο αυτό σημείο η Ελλάδα είχε μια ειδική σχέση και αποστολή.

Η Γαλλική στάση δε συνίστατο στην ανάληψη πρωτοβουλιών ή στην

10. Girard de Charbonnieres (Γαλλική πρεσβεία Αθηνών) προς Maurice Couve de Murville (υπουργό Εξωτερικών), 9 Ιανουαρίου 1964, DDF 1964/I, σ. 29-32.

ανάμιξη στη διπλωματική διαχείριση της υπόθεσης. Όπως καθιστούσε σαφές ο πρωθυπουργός Georges Pompidou σε μήνυμά του στον Τούρκο πρωθυπουργό Ismet Inonu η Γαλλία ήλπιζε σε επιτυχία της συνδιάσκεψης του Λονδίνου η οποία θα άρχιζε τις εργασίες της στις 15 Ιανουαρίου με συμμετοχή των τριών εγγυητριών δυνάμεων και των δύο κοινοτήτων της Κύπρου.¹¹

Η παρακολούθηση των εξελίξεων στην κρίση του Κυπριακού έγινε πολύ πιο οξεία από τη γαλλική οπτική όταν ο ανώτατος συμμαχικός διοικητής Ευρώπης του ΝΑΤΟ Αμερικανός στρατηγός Lemnitzer επισκέφθηκε την Αθήνα και την Άγκυρα στις 28 και 29 Ιανουαρίου προκειμένου να επιστήσει την προσοχή των δύο συμμαχικών κυβερνήσεων στις στρατιωτικές επιπτώσεις του Κυπριακού. Στη γαλλική πλευρά δεν υπήρχε καμία αμφιβολία ότι ο Lemnitzer κινείτο με εντολή της Ουάσιγκτον. Το σημαντικότερο στοιχείο δεν ήταν καθεαυτή η αποστολή καθώς η γαλλική πλευρά γνώριζε ότι η Βρετανική κυβέρνηση είχε ζητήσει από τους Αμερικανούς να παρέμβουν στο Κυπριακό και ο αρχηγός του επιτελείου του στρατηγού ενημέρωνε Γάλλο συνάδελφό του ότι το δίλημμα πλέον για την αμερικανική πολιτική ήταν αν θα επενέβαινε μόνη ή στο πλαίσιο αποστολής του ΝΑΤΟ.¹²

Παράλληλα από την Ουάσιγκτον, ένας εξαιρετικά έμπειρος αναλυτής των ροπών της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής, ο πρεσβευτής της Γαλλίας Herve Alphand σημείωνε ότι η διοίκηση Johnson παρέμενε αναποφασιστη σχετικά με το αν θα παρενέβαινε στο Κυπριακό συμμετέχοντας σε μια αποστολή του ΝΑΤΟ στη μεγαλόνησο. Το γεγονός ότι η Βρετανία είχε δηλώσει με σαφήνεια ότι δε διέθετε πλέον ούτε τη θέληση ούτε τη δύναμη να διαχειριστεί μόνη την Κυπριακή κρίση και εφόσον αυτή μπορούσε να οδηγήσει σε τουρκική επέμβαση στην Κύπρο με προφανείς επιπλοκές οδήγούσε πιθανώς την Ουάσιγκτον σε ανάμιξη στο Κυπριακό.¹³

Την επόμενη μέρα ήταν σαφές ότι η συνδιάσκεψη του Λονδίνου είχε αποτύχει. Ο μόνος λόγος για τον οποίο η Βρετανική κυβέρνηση προσπα-

11. Μήνυμα Georges Pompidou προς Ismet Inonu, 11 Ιανουαρίου 1964, DDF 1964/I, σ. 37.

12. Grand Quartier General des Puissances Alliees en Europe a attention de monsieur Laloy (υπουργείο Εξωτερικών), 28 Ιανουαρίου 1964, DDF 1964/I, σ. 112-113.

13. Herve Alphand (Γαλλική πρεσβεία Ουάσιγκτον) προς Maurice Couve de Murville (υπουργό Εξωτερικών), 28 Ιανουαρίου 1964, DDF 1964/I, σ. 120-121.

θούσε να τη διατηρήσει εν λειτουργία ήταν για να αποκτήσει ευρύτερη βάση υποστήριξης η πρόταση του Λονδίνου για τη συγκρότηση δύναμης από κράτη-μέλη του NATO που θα αναλάμβανε ειρηνευτικά καθήκοντα στην Κύπρο.¹⁴ Η Αθήνα, η οποία είχε την ιδέα αυτή αποδεχόταν και τη συμμετοχή της Ελλάδας και της Τουρκίας αλλά αυτό με την προϋπόθεση της τήρησης των ορίων που προέβλεπε για την Ελληνική και την Τουρκική Δύναμη Κύπρου η συμφωνία του 1959. Αντίθετα, η Τουρκία και οι Τουρκοκύπριοι ζητούσαν ενίσχυση της τουρκικής στρατιωτικής παρουσίας. Η αντίδραση προερχόταν από την ελληνοκυπριακή πλευρά η οποία θα αποδεχόταν την έλευση στην Κύπρο ειρηνευτικής δύναμης μόνο σε περίπτωση που αυτή υπαγόταν στα Ηνωμένα Έθνη ενώ ταυτόχρονα επιδιωκόταν εκ μέρους των Ελληνοκυπρίων η επιβεβαίωση εκ μέρους των εγγυητριών δυνάμεων και ιδίως της Βρετανίας της εγγύησης της εδαφικής ακεραιότητας της Κυπριακής Δημοκρατίας. Ταυτόχρονα η Γαλλική πρεσβεία στο Παρίσι διαπίστωνε τη διάσταση απόψεων στο εσωτερικό της Βρετανικής κυβέρνησης μεταξύ του υπουργού Κοινοπολιτειακών Σχέσεων Duncan Sandys και του υπουργού Εξωτερικών Butler. Ο δεύτερος φαινόταν να είχε δικαιωθεί στην άποψή του ότι ήταν αδύνατη η επιδίωξη λύσης στο πλαίσιο της Βρετανικής Κοινοπολιτείας, στρατηγική η οποία είχε αποτύχει.¹⁵

Στις 31 Ιανουαρίου το State Department καλούσε στέλεχος της Γαλλικής πρεσβείας στην Ουάσιγκτον και γνωστοποιούσε την κοινή Αγγλο-αμερικανική πρόταση για τη σύσταση ειρηνευτικής δύναμης από κράτη-μέλη του NATO. Η δύναμη θα ανερχόταν σε 10.000 άνδρες περίπου και θα διευθυνόταν από μια πολιτική και μια στρατιωτική επιτροπή που θα συγκροτείτο από εκπροσώπους των συμμετεχόντων κρατών. Η έδρα των δύο επιτροπών θα βρισκόταν στο Λονδίνο. Όπως εξηγούσε το State Department η προσφυγή στα Ηνωμένα Έθνη αποκλειόταν καθώς θα σήμαινε την ανάμιξη στο Κυπριακό της Σοβιετικής Ένωσης.¹⁶

14. Η εξέλιξη της προσπάθειας της Βρετανίας και η μετεξέλιξή της σε επιδίωξη αποστολής ειρηνευτικής δύναμης του NATO στο νησί σε Alan James, *Keeping the Peace in the Cyprus Crisis of 1963-64*, Palgrave, London 2002, σ. 59-99.

15. Chodron de Courcel (Βρετανική πρεσβεία Λονδίνου) προς Maurice Couve de Murville (υπουργό Εξωτερικών), 29 Ιανουαρίου 1964, DDF 1964/I, σ. 125-126.

16. Herve Alphand (Γαλλική πρεσβεία Ουάσιγκτον) προς Maurice Couve de Murville (υπουργό Εξωτερικών), 31 Ιανουαρίου 1964, DDF 1964/I, σ. 135-136.

Την 1η Φεβρουαρίου οι πρεσβευτές της Βρετανίας και των Ηνωμένων Πολιτειών στο Παρίσι θα ζητούσαν από τη Γαλλική κυβέρνηση να συμμετάσχει στην προτεινόμενη δύναμη. Το ζήτημα δεν ήταν τόσο η στρατιωτική συνεισφορά όσο η πολιτική καθώς με τον τρόπο αυτό οι Αγγλο-αμερικανοί ήλπιζαν να παρουσιάσουν μια κατά το δυνατό ευρύτερη συμμετοχή στην πρωτοβουλία της. Η σημασία της Γαλλικής συνεισφοράς ήταν προφανής καθώς ο De Gaulle, μετά ιδίως την άσκηση βέτο στην αίτηση της Βρετανίας για ένταξη στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα, εμφανιζόταν ως φορέας μιας ανεξάρτητης πολιτικής στο πλαίσιο βέβαια του Δυτικού κόσμου αλλά σαφώς διαχωρισμένης από την αμερικανική. Η γαλλική απάντηση ήταν αρνητική.¹⁷

Το Quai d'Orsay ανακεφαλαίωσε τις θέσεις του στις 4 Φεβρουαρίου. Η συνδιάσκεψη του Λονδίνου είχε εμφανώς αποτύχει και υπήρχε κίνδυνος υποτροπής των συγκρούσεων στην Κύπρο και ενδεχομένως ελληνοτουρκικής σύγκρουσης. Στο πλαίσιο αυτό υπήρχαν τρεις δυνατότητες. Η πρώτη ήταν να συνεχιστεί η Βρετανική ειρηνευτική αποστολή με αύξηση της δύναμης του Βρετανικού αποσπάσματος, η δεύτερη να τεθεί το θέμα στα Ηνωμένα Έθνη ώστε να αποσταλεί τελικά ειρηνευτική δύναμη υπό την αιγίδα του οργανισμού και η τρίτη οποιαδήποτε άλλη λύση. Η πρώτη λύση αποκλειόταν πλέον από τη Βρετανική κυβέρνηση η οποία πίστευε ότι η Βρετανική δύναμη δε διέθετε πλέον καμία αποτρεπτική ισχύ. Εξάλλου πρόσθετε το Λονδίνο, η υπόθεση δεν είχε ειδικό Βρετανικό ενδιαφέρον καθώς οι Βρετανικές βάσεις δεν ήταν ιδιαίτερα σημαντικές και η Βρετανία δεν επιθυμούσε να φέρει πλέον αποκλειστικά το βάρος της διαχείρισης του Κυπριακού. Αντίθετα, η Κυπριακή κρίση έπρεπε να ενδιαφέρει τα κράτη-μέλη του ΝΑΤΟ ιδίως από τη στιγμή κατά την οποία ήταν ανεμεμιγμένα δύο εξ αυτών, η Ελλάδα και η Τουρκία. Η ανάμιξη εξάλλου των Ηνωμένων Εθνών θα ήταν επικίνδυνη για τα Δυτικά συμφέροντα καθώς ο Μακάριος θα επεδίωκε την υποστήριξη του Ανατολικού μπλοκ και θα ήταν δυσχερές να αποκλειστεί η συμμετοχή στην ειρηνευτική δύναμη αποσπασμάτων από Ανατολικές χώρες οι οποίες θα διευκόλυναν με κάθε τρόπο τη δραστηριότητα των Ελληνοκυπρίων κομμουνιστών του Ανορθωτικού Κόμματος Εργαζομένου Λαού. Στην περίπτωση αυτή όμως η Τουρκική κυβέρνηση θα θεωρούσε ότι

17. Maurice Couve de Murville (υπουργός Εξωτερικών) προς Herve Alphand (Γαλλική πρεσβεία Ουάσιγκτον), 1 Φεβρουαρίου 1964, DDF 1964/I, σ. 147-148.

αντιμετωπίζει πρόσκληση και οι αντιδράσεις θα ήταν απρόβλεπτες. Συνεπώς, συνέχιζε, η Βρετανική επιχειρηματολογία, ήταν αναγκαία η αποστολή μιας ειρηνευτικής δύναμης η οποία θα σχηματιζόταν από κράτη-μέλη του ΝΑΤΟ τα οποία θα επιθυμούσαν να συμμετάσχουν. Η δύναμη θα λάμβανε οδηγίες από επιτροπή των συμβαλλομένων και θα διοικείτο από Βρετανό διοικητή. Η εντολή της θα ήταν τρίμηνη και στο διάστημα αυτό θα αναλάμβανε να διευκολύνει την επίλυση της πολιτικής πλευράς του θέματος ένας μεσολαβητής ο οποίος δε θα ήταν Αμερικανός, Βρετανός, Έλληνας ή Τούρκος. Όπως σημειωνόταν στο *Quai d'Orsay* υπήρχαν τρεις προϋποθέσεις για την εφαρμογή του σχεδίου. Πρώτη, η αποδοχή του από τον Μακάριο και τον Fazıl Kutchuk, Τουρκοκύπριο αντιπρόεδρο της Κυπριακής Δημοκρατίας. Δεύτερη προϋπόθεση ήταν η αναστολή του δικαιώματος επέμβασης στην Κύπρο εκ μέρους της Ελλάδας και της Τουρκίας τουλάχιστον για ένα τρίμηνο. Τέλος, οι δύο κυβερνήσεις θα έπρεπε επίσης να δεσμευτούν ότι δε θα αύξαναν τις στρατιωτικές τους δυνάμεις στο νησί.

Όπως σχολίαζαν οι Γάλλοι υπεύθυνοι, η Βρετανική πλευρά κατανοούσε πλήρως ότι για να υπάρχει πιθανότητα να γίνουν αποδεκτές οι προτάσεις έπρεπε να εμφανιστούν ως κοινή Αγγλο-Αμερικανική προσέγγιση του ζητήματος. Οι Ηνωμένες Πολιτείες ήταν διστακτικές αλλά εν τέλει πείσθηκαν από την επιχειρηματολογία του Λονδίνου. Έτσι μετά από μια άτυπη ενημέρωση του Γάλλου υπουργού Εξωτερικών από τον Βρετανό πρεσβευτή στις 28 Ιανουαρίου, τρεις μέρες αργότερα ο Βρετανός και ο Αμερικανός πρεσβευτής στο Παρίσι παρουσίασαν το Αγγλοαμερικανικό σχέδιο στο Γαλλικό υπουργείο Εξωτερικών και την 1η Φεβρουαρίου επανήλθαν για να ζητήσουν αυτή τη φορά τη Γαλλική συμμετοχή στην ειρηνευτική δύναμη που σχεδιαζόταν. Ο Γάλλος αξιωματούχος απάντησε ότι η επίσημη απάντηση της Γαλλικής πλευράς θα δινόταν στις 3 Φεβρουαρίου αλλά προεξοφλούσε ότι θα ήταν αρνητική. Στις 2 Φεβρουαρίου ο Βρετανός πρεσβευτής επανήλθε «με πιεστικό τρόπο» όπως σημείωνε μάλλον ενοχλημένα ο Γάλλος υπεύθυνος στο σχετικό υπόμνημα αλλά το διάβημα αυτό δεν είχε κανένα αποτέλεσμα καθώς η Γαλλική πλευρά απέρριψε την Αγγλο-αμερικανική πρόταση στις 3 Φεβρουαρίου, όπως άλλωστε είχε προϋποθέσει ήδη τους συμμάχους της.

Η άρνηση του Παρισίου εδραζόταν στις ακόλουθες παραδοχές:

Ούτε η Βρετανία ούτε οι Ηνωμένες Πολιτείες είχαν κυριαρχικά ή άλλα δικαιώματα στην Κύπρο. Οι Ηνωμένες Πολιτείες δε συνιστούσαν καν συμβαλλόμενο μέρος των συμφωνιών του 1959 που απετέλεσαν το συμβατικό

θεμέλιο της Κυπριακής Δημοκρατίας. Ούτε εξάλλου η Ελλάδα και η Τουρκία ούτε η κυβέρνηση της Κυπριακής Δημοκρατίας υπέβαλαν οποιοδήποτε σχετικό αίτημα στη Γαλλία. Συνεπώς το Αγγλο-αμερικανικό αίτημα στερείτο «οποιασδήποτε σοβαρής νομικής βάσης».

Πέραν αυτού, η Αγγλο-αμερικανική πρωτοβουλία απέβλεπε στην εξεύρεση μιας λύσης στη βάση των συμφωνιών Ζυρίχης-Λονδίνου για το περιεχόμενο των οποίων η Γαλλία δεν είχε ερωτηθεί ούτε αποτελούσε άλλωστε συμβαλλόμενο μέρος τους. Για ποιο συνεπώς λόγο θα έπρεπε το Παρίσι να αναλάβει μέρος της ευθύνης για τη διατήρηση της τάξης και ενός πλαισίου στη διαμόρφωση του οποίου δεν είχε συμβάλει; Επίσης, η πρόβλεψη τερματισμού της αποστολής εντός τριμήνου δεν ήταν ρεαλιστική. Υπήρχε ακόμα ένας σοβαρός λόγος. Η Κυπριακή Δημοκρατία δεν ήταν μέλος της Ατλαντικής Συμμαχίας η οποία είχε στόχο την άμυνα έναντι της Σοβιετικής Ένωσης. Τέλος, αν ανέκυπτε ανάγκη αποτροπής μονομερούς Τουρκικής ενέργειας οι Ηνωμένες Πολιτείες διέθεταν τα αναγκαία προς τούτο «μέσα πειθούς» σημειωνόταν στο σχετικό υπόμνημα με ρεαλισμό.¹⁸

Στις 5 Φεβρουαρίου οι Αμερικανοί ήλπιζαν ότι θα μπορούσε ενδεχομένως να εξασφαλιστεί η συναίνεση του Μακαρίου στην αποστολή μιας δύναμης η οποία θα είχε την έγκριση των Ηνωμένων Εθνών αλλά δε θα συνιστούσε ειρηνευτική αποστολή του οργανισμού. Για τον σκοπό αυτό ήταν χρήσιμη η συμμετοχή στη δύναμη αποσπασμάτων από ουδέτερες χώρες όπως η Ιρλανδία και η Σουηδία αλλά και άλλων όπως η Αυστραλία. Στη σχετική συζήτηση μεταξύ των μονίμων αντιπροσώπων των Ηνωμένων Πολιτειών και της Γαλλίας στα Ηνωμένα Έθνη ο Charles Yost παρέμενε ανήσυχος για το ενδεχόμενο υποτροπής των συγκρούσεων στην Κύπρο και Τουρκικής επέμβασης. Ο Γάλλος ομόλογός του Roger Seydoux θεωρούσε πάντως ότι η Ουάσιγκτον ήταν σε θέση να συγκρατήσει την Άγκυρα κάτι για το οποίο ο Yost αμφέβαλλε τονίζοντας την έξαψη της κοινής γνώμης στην Τουρκία.¹⁹

Ταυτόχρονα ο Γάλλος κυβερνητικός εκπρόσωπος δήλωνε ότι η Γαλλία

18. Note de la sous-direction d'Europe meridionale. Affaire de Chypre, 4 Φεβρουαρίου 1964, DDF 1964/I, σ. 150-154.

19. Roger Seydoux (μόνιμος αντιπρόσωπος της Γαλλίας στον ΟΗΕ) προς Maurice Couve de Murville (υπουργό Εξωτερικών), 5 Φεβρουαρίου 1964, DDF 1964/I, σ. 161-162.

δεν επρόκειτο να συμμετάσχει σε ενδεχόμενη ειρηνευτική δύναμη στην Κύπρο. Η Γαλλία, πρόσθετε, δεν επρόκειτο να αναμιχθεί σε μια επιχείρηση η οποία θα βασιζόταν στις συμφωνίες Ζυρίχης-Λονδίνου στην επεξεργασία των οποίων δεν είχε συμμετάσχει. Η Γαλλική πολιτική όμως θα μπορούσε να είναι διαφορετική αν η ειρηνευτική αποστολή εδραζόταν επί άλλων βάσεων, ιδίως αν οι όροι της διαμορφώνονταν από τις δύο κοινότητες της Κύπρου και την Ελλάδα και την Τουρκία.²⁰

Στις 7 Φεβρουαρίου ο πρόεδρος της Γαλλικής Δημοκρατίας γινόταν δέκτης μηνύματος του Σοβιετικού ηγέτη Nikita Khrushchev. Ο στρατηγός De Gaulle δεν ήταν ο μόνος δέκτης μηνύματος από τη Μόσχα καθώς ο Khrushchev είχε αποστείλει ανάλογες νότες στην Ουάσιγκτον, το Λονδίνο, την Αθήνα και την Άγκυρα. Η διαφορά έγκειτο στο γεγονός ότι ενώ σε όλα τα μηνύματα προειδοποιούσε για τις συνέπειες ανάμιξης του ΝΑΤΟ σε μια κατά βάση εσωτερική υπόθεση η οποία αν υποτεθεί ότι είχε και διεθνείς πλευρές μπορούσε να αχθεί μόνο ενώπιον των Ηνωμένων Εθνών στην περίπτωση της Γαλλίας αναγνώριζε ότι ακολουθείτο άλλη πολιτική και ζητούσε από τον στρατηγό De Gaulle να ασκήσει την «ηθική του επιρροή» προκειμένου να συγκρατήσει τους Αγγλοαμερικανούς από την επέμβαση στην Κύπρο.²¹

Ο στρατηγός De Gaulle απαντούσε στο Σοβιετικό ηγέτη στις 15 Φεβρουαρίου. Το μήνυμά του ήταν πολυσήμαντο. Η Γαλλία τόνιζε, όπως και η Ρωσία, ενδιαφερόταν για τη διατήρηση της ειρήνης σε κάθε σημείο του κόσμου και βεβαίως στη Μεσόγειο. Ο Γάλλος πρόεδρος υπενθύμιζε όμως στο Σοβιετικό ηγέτη ότι οι εγγυήτριες δυνάμεις ήταν κατεξοχήν ενδιαφερόμενες στο Κυπριακό καθώς είχαν συμβληθεί στις συμφωνίες Ζυρίχης και Λονδίνου και συνεπώς αυτές, μαζί όμως με την κυβέρνηση της Κυπριακής Δημοκρατίας, ήταν υπεύθυνες για τη ρύθμιση των προβλημάτων του νησιού.²²

Στις 8 Φεβρουαρίου ο υπουργός Εξωτερικών της Κυπριακής Δημοκρατίας απευθύνθηκε στον Γάλλο πρεσβευτή στο Λονδίνο για να του μεταφέ-

20. Le Monde, 6 Φεβρουαρίου 1964.

21. Dejean (Γαλλική πρεσβεία Μόσχας) προς Maurice Couve de Murville (υπουργό Εξωτερικών), 5 Φεβρουαρίου 1964, DDF 1964/I, σ. 178-179.

22. Maurice Couve de Murville (υπουργός Εξωτερικών) προς Dejean (Γαλλική πρεσβεία Μόσχας), 15 Φεβρουαρίου 1964, DDF 1964/I, σ. 202.

ρει τη θέση της κυβέρνησής του ότι η ισχύουσα τότε διευθέτηση με τη Βρετανική δύναμη υπεύθυνη για την τήρηση της τάξης ήταν ικανοποιητική υπό την προϋπόθεση αύξησή της ώστε να είναι σε θέση να αποτρέψει Τουρκική επέμβαση. Επίσης, η δύναμη αυτή έπρεπε να τεθεί υπό την εποπτεία του Συμβουλίου Ασφαλείας. Ήταν ενδιαφέρον ότι ο Κυπριανός εξέφραζε στο Γάλλο διπλωμάτη την επιθυμία των Ελληνοκυπρίων να υποστηριχθούν από τη Γαλλία καθώς η Λευκωσία απέβλεπε σε ευρύτερη και όχι αποκλειστική υποστήριξή της από τη Μόσχα.²³

Εν τέλει στις 15 Φεβρουαρίου η Βρετανική κυβέρνηση αποφάσισε να προσφύγει πρώτη εκείνη στο Συμβούλιο Ασφαλείας καθώς διαπίστωσε ότι το αδιέξοδο ήταν πλήρες και αν επέσπευδε τη συζήτηση θα είχε τη δυνατότητα να διαμορφώσει τους όρους της. Η Γαλλία παρέμεινε αμέτοχη στις διεργασίες για δύο περίπου εβδομάδες. Ένα βασικό θέμα ήταν η ισχύς των συνθηκών του 1960 τις οποίες επεδίωκε να ακυρώσει η Λευκωσία και να διατηρήσει σε ισχύ οπωσδήποτε η Άγκυρα, καθώς συνιστούσαν το θεμέλιο των δικαιωμάτων της επί της Κύπρου. Επίσης, η Ουάσιγκτον δεν ήθελε να δει το Μακάριο απαλλαγμένο από τους περιορισμούς της συνθήκης εγγύησης.²⁴ Τελικά στο τέλος Φεβρουαρίου ο Roger Seydoux παρουσίαζε τις γαλλικές θέσεις στο Συμβούλιο Ασφαλείας τονίζοντας ότι το προέχον δεν ήταν η αποστολή ειρηνευτικής δύναμης αλλά η έναρξη ελληνοτουρκικών συνομιλιών ώστε να επιτευχθεί ειρήνη στο νησί. Ως προς το θέμα της ισχύος των συνθηκών ο Γάλλος μόνιμος αντιπρόσωπος δήλωσε ότι το Συμβούλιο Ασφαλείας δεν ήταν αρμόδιο να αποφανθεί επ' αυτής αλλά το Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης.²⁵ Τις επόμενες μέρες φάνηκε να διαμορφώνεται ένα πλαίσιο απόφασης για την αποστολή ειρηνευτικής δύναμης των Ηνωμένων Εθνών στο νησί και τον διορισμό μεσολαβητή για την αναζήτηση πολιτικής λύσης του προβλήματος. Οι συνθήκες αναγνωρίζονταν ως ισχύουσες αλλά παράλληλα η κυβέρνηση υπό τον πρόεδρο Μακάριο αναγνωριζόταν ως η μόνη νόμιμη κυβέρνηση της Κυπριακής Δημοκρατίας. Πέραν αυτού όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη καλούνταν να σεβαστούν την εδαφική ακεραιότητα

23. Chodron de Courcel (Βρετανική πρεσβεία Λονδίνου) προς Maurice Couve de Murville (υπουργό Εξωτερικών), 29 Ιανουαρίου 1964, DDF 1964/I, σ. 180-181.

24. Η διαδικασία στο Συμβούλιο Ασφαλείας παρουσιάζεται σε Dimitri Bitsios, *Cyprus. The Vulnerable Republic*, Institute of Balkan Studies, Thessaloniki 1973, σ. 147-157.

25. *Le Monde*, 29 Φεβρουαρίου 1964.

της Κυπριακής Δημοκρατίας. Το πλαίσιο αυτό ήταν ικανοποιητικό για τους Ελληνοκυπρίους και για τη Σοβιετική Ένωση, και ενδεχομένως τη Γαλλία, και εν πάση περιπτώσει πολύ περισσότερο για τη Μόσχα από όσο για την Ουάσιγκτον που έβλεπε τον Μακάριο και τη Λευκωσία να αποκτούν ευρύ περιθώριο κινήσεων παρά το γεγονός ότι οι συνθήκες του 1960 θα αναγνωρίζονταν ως ισχύουσες. Οι Σοβιετικοί ήταν αντίθετοι όμως με την πρόβλεψη ότι η σύνθεση της Ειρηνευτικής Δύναμης θα καθοριζόταν από τον γενικό γραμματέα των Ηνωμένων Εθνών και όχι από το Συμβούλιο Ασφαλείας.²⁶ Στο σημείο ακριβώς αυτό πάντως η Γαλλική κυβέρνηση διευκρίνιζε ότι δεν έπρεπε να αναμένεται ότι μπορούσε να δοθεί κάποια λύση στο πλαίσιο των υφισταμένων συνθηκών. Στην περίπτωση αυτή δε θα θεράπευονταν οι αιτίες της κρίσης αλλά μόνο τα συμπτώματά της. Η Γαλλική κυβέρνηση αποσαφήνιζε ότι δεν επρόκειτο «προς το παρόν» να αναλάβει κάποια πρωτοβουλία για την πολιτική επίλυση του θέματος.²⁷

Τελικά η Γαλλία, όπως και η Σοβιετική Ένωση απέσχον από τη ψηφοφορία που κατέληξε στην υιοθέτηση του ψηφίσματος 186 στις 4 Μαρτίου 1964. Η υπερψηφίση του σχεδίου ήταν ομόφωνη από τα υπόλοιπα μέλη του Συμβουλίου Ασφαλείας. Η αποχή της Γαλλίας θεωρήθηκε από τους Αμερικανούς ως μία ακόμα «πρόκληση» από την πλευρά του Παρισιού αλλά όπως εξηγούσαν γαλλικές πηγές αυτή οφειλόταν στη συγκυρία και όχι σε σκόπιμη απόφαση των Γάλλων. Η Γαλλική μόνιμη αντιπροσωπεία ανέμενε ότι η ψηφοφορία θα αφορούσε το σύνολο του σχεδίου ψηφίσματος και συνεπώς ήταν βέβαιη ότι θα λάμβανε οδηγία να ψηφίσει υπέρ. Ασφαλώς ο σκεπτικισμός του στρατηγού De Gaulle για τις ειρηνευτικές επιχειρήσεις των Ηνωμένων Εθνών ως μέσων ανάμιξης σε εσωτερικές υποθέσεις κρατών ήταν γνωστός. Παρά ταύτα η Γαλλία είχε υποχωρήσει αρκετά σε θέματα αρχής προκειμένου να ευοδωθεί η προσπάθεια στο πλαίσιο του Συμβουλίου Ασφαλείας. Εφόσον όμως η ψηφοφορία αφορούσε τελικά επιμέρους διατάξεις υπερίσχυσε η θέση αρχής.²⁸

Την εκδοχή αυτή παρουσίασε στο Βρετανό ομόλογό του ο Γάλλος μόνιμος αντιπρόσωπος Roger Seydoux ένα μήνα μετά. Την παραμονή της ψη-

26. Le Monde, 4 Μαρτίου 1964.

27. Le Monde, 5 Μαρτίου 1964.

28. Le Monde, 6 Μαρτίου 1964.

φοφορίας, εξηγούσε ο Γάλλος διπλωμάτης, είχε δηλωθεί σαφώς από τους υποστηρικτές του σχεδίου ψηφίσματος ότι η ψηφοφορία θα αφορούσε το σύνολο. Το Γαλλικό υπουργείο Εξωτερικών του είχε αποστείλει οδηγίες να ψηφίσει υπέρ του σχεδίου αλλά ταυτόχρονα να εξηγήσει ότι η Γαλλία διατηρούσε επιφυλάξεις για αυτό το είδος ειρηνευτικών επιχειρήσεων. Καθώς δεν αναμενόταν χωριστή ψήφος για την παράγραφο 4 ούτε η Γαλλική μόνιμη αντιπροσωπεία ούτε το Quai d'Orsay είχαν ασχοληθεί και δεν υπήρχαν οδηγίες. Όταν το πρωί της ημέρας της ψηφοφορίας οι Σοβιετικοί έθεσαν θέμα χωριστής ψήφου και καθώς δεν υπήρχε χρόνος να ζητηθούν και να ληφθούν οδηγίες ο Seydouh και τα μέλη της αποστολής συσκέφθηκαν και κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι το πνεύμα των οδηγιών και ο τόνος του Quai d'Orsay που είχαν αποσταλεί στο πλαίσιο της συνολικής ψηφοφορίας επέβαλαν την αποχή κατά την ψηφοφορία επί της παραγράφου 4 καθώς η γαλλική άποψη για τις ειρηνευτικές αποστολές αυτού του είδους ήταν γνωστό ότι ήταν επί της αρχής αρνητική.²⁹

Στο τρίμηνο από τις αρχές Μαρτίου, όταν εγκρίθηκε το ψήφισμα 186, έως τις αρχές Ιουνίου, όταν η Τουρκία απείλησε με επέμβαση στην Κύπρο και προκλήθηκε η αμερικανική παρέμβαση για την αποτροπή της, η Γαλλία τήρησε πολύ προσεκτική στάση.³⁰ Ήταν μια στάση αναμονής όπως προκύπτει από τις συνομιλίες του Γάλλου υπουργού Εξωτερικών με τους πρεσβευτές της Ελλάδας και της Τουρκίας στο Παρίσι στις 22 Απριλίου. Η Γαλλία, σημείωνε ο Couve de Murville δεν είχε ψευδαισθήσεις για τις πιθανότητες επιτυχίας αλλά η πρωτοβουλία είχε περάσει στα Ηνωμένα Έθνη και έπρεπε να αναμένονται η εξέλιξη της «εμπειρίας» όπως χαρακτήριζε την ειρηνευτική αποστολή και τη μεσολάβηση χωρίς η Τουρκία και η Ελλάδα να κάνουν κάτι που θα χειροτέρευε την κατάσταση. Προφανές ήταν δηλαδή ότι το Παρίσι εκτιμούσε ότι η αποστολή των Ηνωμένων Εθνών θα αποτύγχανε και ότι τότε θα αναζητείτο ένα καλύτερο πλαίσιο διαπραγμάτευσης και διευθέτησης.³¹

29. Sir Patric Dean (UK Mission New York) προς Foreign Office, 9 Απριλίου 1964, C 2252/1, FO 371/174769.

30. Για την επιστολή του προέδρου Johnson και την επίδρασή της στην Τουρκική πολιτική Suha Bolukbasi, "The Johnson Letter Revisited", *Middle Eastern Studies*, 29/3, July 1993, σ. 505-525.

31. M. Couve de Murville (υπουργός Εξωτερικών) προς Γαλλικές πρεσβείες Αθηνών, Άγκυρας, Λευκωσίας, 23 Απριλίου 1964, DDF 1964/I, σ. 438.

Καθώς η Γαλλία είχε αναδειχθεί σε ένα είδος εναλλακτικού κέντρου εντός του Δυτικού κόσμου ο Παπανδρέου αποφάσισε να επισκεφθεί το Παρίσι ευθύς μετά το τέλος των συνομιλιών που είχε στην Ουάσιγκτον εκτιμώντας ότι θα μπορούσε να ασκήσει πίεση στους Αμερικανούς. Ήταν μια κίνηση τακτικής. Ο Παπανδρέου στο μικρό ομολογουμένως έως εκείνη τη στιγμή διάστημα της διακυβέρνησής του, δεν είχε καλλιεργήσει ιδιαίτερα τις ελληνογαλλικές επαφές όπως είχε κάνει ο συντηρητικός προκάτοχός του Κωνσταντίνος Καραμανλής. Ο Παπανδρέου παρέμενε ενδεχομένως και σκεπτικός ως προς την επίπτωση που μπορεί να είχαν οι Γαλλικές διαφορές στη συνοχή του Δυτικού κόσμου.³² Η νέα κρίση του Κυπριακού επέβαλε πάντως στον Παπανδρέου μια επαφή υψηλού επιπέδου με τη Γαλλία έστω και συγκυριακής υφής. Η επιτυχία της πάντως ήταν εξαιρετικά αμφίβολη καθώς μια μικρή χώρα όπως η Ελλάδα δεν είχε τη δυνατότητα να πραγματοποιήσει επιτυχείς ελιγμούς μεταξύ των Ηνωμένων Πολιτειών και της Γαλλίας. Εν όψει ακριβώς των ελληνο-γαλλικών συνομιλιών η Αμερικανική διπλωματία κινήθηκε δραστήρια και ο πρόεδρος Johnson απευθύνθηκε προσωπικά στον στρατηγό De Gaulle στις 29 Ιουνίου.³³ Από τη γενικότερη άποψη των γαλλο-αμερικανικών σχέσεων ο Johnson είχε αποφύγει να προσεγγίσει τον De Gaulle καθώς δε διέκρινε προοπτική γεφύρωσης των διαφορών. Απέβλεπε όμως στην αποφυγή τριβών.³⁴ Ειδικότερα στο πλαίσιο του Κυπριακού μπορεί να υποτεθεί ότι προσπαθούσε προληπτικά να αποφύγει δυσμενή για την αμερικανική προσπάθεια παρέμβαση του Παρισιού. Του εξηγούσε ότι η παρέμβασή του είχε αποσοβήσει με δυσκολία απόβαση Τουρκικών δυνάμεων στην Κύπρο και ότι η παράταση της εκκρεμότητας θα μπορούσε να οδηγήσει σε νέες συγκρούσεις στο νησί και τελικά σε μια αναπότρεπτη Τουρκική απόβαση. Για την προώθηση μιας πολιτικής λύσης είχε καλέσει στην Ουάσιγκτον τους πρωθυπουργούς της Τουρκίας και της Ελλάδας και τους είχε προτείνει διμερείς συνομιλίες με τη «συνδρο-

32. Lorenz Plassmann, “De l’emergence de la question de Chypre a la crise de 1974: Le probleme chypriote dans les relations franco-grecques”, *Materiaux pour l’histoire de notre temps*, 2010/3, no 99, σ. 99.

33. Αναφορά στην επιστολή Johnson προς τον De Gaulle σε Yannis Roubatis, *Tangled Webs. The U.S. in Greece 1947-1967*, Pella, New York 1987, p. 177-178.

34. Thomas Alan Schwartz, *Lyndon Johnson and Europe*, Harvard University Press, Cambridge Mass. 2003, σ. 30-32.

μή» ενός εξέχοντος Αμερικανού. Δυστυχώς, σημείωνε με έμφαση ο Αμερικανός πρόεδρος, μόνο ο Ινονι είχε ανταποκριθεί θετικά. Ο Παπανδρέου είχε παραμείνει αδιάλλακτος και είχε τελικά αποδεχθεί με μεγάλη δυσκολία την αποστολή ενός Έλληνα απεσταλμένου στη Γενεύη για εκ του σύνεγγυς ελληνοτουρκικές συνομιλίες με την παρουσία του μεσολαβητή των Ηνωμένων Εθνών και ενός Αμερικανού απεσταλμένου. Το πρόβλημα ήταν, συνέχιζε ο Αμερικανός πρόεδρος, και αυτή ήταν η κατακλείδα της επιστολής του, πως ο Παπανδρέου πίστευε ότι ο χρόνος εργαζόταν υπέρ της Ελληνικής πλευράς και ότι θα μπορούσε να επιτύχει λύση του Κυπριακού χωρίς να παραχωρήσει τίποτε στην Τουρκία. Ο πρόεδρος Johnson σημείωνε ότι είχε καταλήξει μάλιστα στο συμπέρασμα μετά από συνομιλίες του De Gaulle με τον Αμερικανό υφυπουργό Εξωτερικών και αρμόδιο χειριστή του Κυπριακού, George Ball, ότι θα ήταν σκόπιμη μια «μόνιμη λύση» του Κυπριακού αντί για μια «επιδιόρθωση» των ισχυουσών διευθετήσεων που ήταν ικανοποιητικές.³⁵ Επρόκειτο για έμμεση αναφορά στην επιδίωξη διάλυσης του Κυπριακού κράτους με την προώθηση μιας διευθέτησης μεταξύ της ένωσης με εδαφική αποζημίωση της Τουρκίας και της διπλής ένωσης. Στην πολιτική αυτή οι Αμερικανοί είχαν καταλήξει τον Μάρτιο του 1964 μετά την υιοθέτηση του ψηφίσματος 186 από το Συμβούλιο Ασφαλείας πιστεύοντας ότι μια μορφή ένωσης ή διπλής ένωσης συνιστούσε πλέον τη μόνη ασφαλή λύση από την οπτική των στρατηγικών συμφερόντων της Ατλαντικής Συμμαχίας καθώς θα ενέτασσε μόνιμα την Κύπρο στην επικράτεια ενός κράτους-μέλους του NATO. Η κρίση του Ιουνίου του 1964 αποτελούσε την αφορμή και την ευκαιρία προκειμένου αυτή η βασική ιδέα να καταστεί πρακτική πολιτική.³⁶ Σε συνάντηση του Αμερικανού υπουργού Εξωτερικών Dean Rusk με τον Γάλλο πρεσβευτή στις 7 Ιουλίου διευκρινίστηκε ότι οι ελληνοτουρκικές συνομιλίες στη Γενεύη δε θα ήταν απευθείας αλλά θα διεξάγονταν με την παρεμβολή του μεσολαβητή.³⁷

Όπως είναι φανερό η Γαλλία απέφυγε έως τον Ιούνιο να δηλώσει οποι-

35. Επιστολή Lyndon Johnson προς Charles De Gaulle, 29 Ιουνίου 1964, DDF 1964/II, σ. 12-13.

36. Σωτήρης Ριζάς, *Ένωση Διχοτόμηση Ανεξαρτησία. Οι Ηνωμένες Πολιτείες και η Βρετανία στην αναζήτηση λύσης για το Κυπριακό 1963-1967*, Βιβλιόραμα, Αθήνα 2000, σ. 81-83 και 103 επ.

37. Roubatis, *Tangled Webs*, σ. 178.

αδήποτε προτίμηση σχετικά με την ενδεδειγμένη πολιτική λύση του κυπριακού. Είχε εκδηλώσει μόνο την άποψη ότι οι συνθήκες Ζυρίχης και Λονδίνου αποτελούσαν τη βάση μιας «τεχνητής» λύσης. Αυτό μπορούσε να σημαίνει ότι η ανεξαρτησία φαινόταν να είναι μια μη πρακτική λύση. Την αφορμή για μια πρώτη εκδήλωση των γαλλικών προτιμήσεων απετέλεσε η επίσκεψη των πρωθυπουργών της Τουρκίας και της Ελλάδας στο Παρίσι ευθύς μετά την επίσκεψή τους στην Ουάσιγκτον. Εκεί ο πρόεδρος Johnson είχε προτείνει διμερείς διαπραγματεύσεις Ελλάδας και Τουρκίας με την παρουσία ενός Αμερικανού μεσολαβητή προκειμένου να υπάρξει πολιτική συμφωνία. Μετά από επιμονή του Γεωργίου Παπανδρέου θα διεξάγονταν τελικά συνομιλίες στη Γενεύη οι οποίες θα συνίσταντο σε εκ του σύνεγγυς διαπραγματεύσεις υπό την αιγίδα του μεσολαβητή των Ηνωμένων Εθνών και την παρουσία ενός Αμερικανού «βοηθού». Αυτός θα ήταν ο Dean Acheson, πρώην υπουργός Εξωτερικών.³⁸ Οι Αμερικανοί, όπως προαναφέρθηκε, απέβλεπαν σε διάλυση της Κυπριακής Δημοκρατίας καθώς πίστευαν ότι η πολιτική του αρχιεπισκόπου Μακαρίου συνιστούσε κίνδυνο για τα δυτικά συμφέροντα καθώς ο αρχιεπίσκοπος απέβλεπε στην υποστήριξη των Αδεσμεύτων και του Ανατολικού μπλοκ. Μια μορφή ένωσης με εδαφική αποζημίωση της Τουρκίας υπό τη μορφή μιας εκτεταμένης βάσης στην Κύπρο συνιστούσε τη λύση που θα προωθούσε στη Γενεύη ο Acheson.

Ο Γάλλος πρόεδρος δεν απείχε πολύ από την αμερικανική αντίληψη τουλάχιστον σε ό,τι αφορούσε τη διάλυση της Κυπριακής Δημοκρατίας. Όπως εξηγούσε στον Τούρκο πρωθυπουργό στις 22 Ιουνίου, υπήρχαν δύο «υποθέσεις» σχετικά με την επίλυση του Κυπριακού. Η μία ήταν η «διαίρεση», η διχοτόμηση, η οποία όμως παρουσίαζε δυσκολία καθώς ο Τουρκικός πληθυσμός ήταν εγκατεσπαρμένος στο νησί. Η άλλη ήταν η ένωση με την Ελλάδα με εγγύηση των δικαιωμάτων των Τουρκοκυπρίων από τις μεγάλες δυνάμεις.³⁹ Το τελευταίο αυτό σημείο συνιστούσε ασφαλώς καινοτομία καθώς εισήγαγε στην υπόθεση τη Σοβιετική Ένωση και βέβαια τη Γαλλία.

38. Τα ελληνικά πρακτικά των ελληνο-αμερικανικών συνομιλιών στις Ηνωμένες Πολιτείες σε Παύλο Πετρίδη (επιμ.) Ο Γεώργιος Παπανδρέου και το Κυπριακό ζήτημα (1954-1965), University Studio Press, Θεσσαλονίκη 1998, σ. 233-270.

39. M. Couve de Murville (υπουργός Εξωτερικών) προς Hardion (Γαλλική πρεσβεία Άγκυρας) 7 Ιουλίου 1964, DDF 1964/II, σ. 29.

Από την άποψη αυτή η πολιτική του De Gaulle αντιστρατεύεται τη βασική αρχή της αμερικανικής πολιτικής που συνίστατο στον αποκλεισμό από το Κυπριακό της Σοβιετικής Ένωσης.

Στη συνάντησή του με τον Παπανδρέου στις 29 Ιουνίου ο De Gaulle, αφού άκουσε τον Έλληνα πρωθυπουργό να αναπτύσσει την ελληνική θέση ότι η ένωση συνιστούσε τη μόνη ασφαλή λύση για την Ατλαντική Συμμαχία και ταυτόχρονα αποδεκτή από τους Ελληνοκυπρίους, απέφυγε να τη συζητήσει τόνισε όμως ότι η τουρκική μειονότητα έπρεπε να διατηρήσει τα δικαιώματά της και το δίκαιό της και αναφέρθηκε στην πιθανότητα μετακίνησης πληθυσμών, ένδειξη ότι θεωρούσε τη διχοτόμηση πιθανή λύση ή εν πάση περιπτώσει αναγκαία την παροχή εδαφικού ανταλλάγματος στην Τουρκία. Πέραν της μετακίνησης ο Γάλλος πρόεδρος επανέλαβε την ιδέα του για την παροχή εγγυήσεων εκ μέρους των μεγάλων δυνάμεων. Ο De Gaulle τόνιζε επίσης ότι έπρεπε να ληφθεί υπόψη η ανάγκη διατήρησης του τουρκικού γοήτρου. Ο Γάλλος πρόεδρος αμφέβαλλε κατά πόσο η τουρκική επέμβαση την οποία φοβούνταν τόσο οι Αμερικανοί συνιστούσε ενδεχόμενο υπογράμμιζε όμως ότι μακροπρόθεσμα ήταν αδύνατο να υπάρξει μια λύση χωρίς να ληφθούν υπόψη οι τουρκικές αντιλήψεις.⁴⁰

Συνεπώς η δήλωση του Έλληνα πρωθυπουργού ότι είχε υπάρξει κατανόηση των ελληνικών θέσεων, ότι αυτό που απέμενε ήταν η μορφή των διεθνών εγγυήσεων για τα δικαιώματα των Τουρκοκυπρίων και οι συνοδευόμενες τη δήλωση αυτή δημοσιογραφικές αναλύσεις ότι υπήρχε «σύμπτωσης» απόψεων ήταν, όπως προκύπτει από το Γαλλικό πρακτικό της συνάντησης, τουλάχιστον υπερβολική.⁴¹ Αυτό που ενδεχομένως εξηγούσε την ικανοποίηση του Έλληνα πρωθυπουργού ήταν το κλίμα των συζητήσεων και ο τόνος του Γάλλου ηγέτη ο οποίος είχε αποφύγει την άσκηση πίεσης προς την ελληνική πλευρά η οποία είχε αντιμετωπίσει δύσκολες συνθήκες στην Ουάσιγκτον και ανάλογο κλίμα στο Λονδίνο. Πράγματι, ο Γάλλος πρόεδρος ενώ είχε αναφερθεί ρητά στη διεξαγωγή ελληνοτουρκικών συνομιλιών ως την καλύτερη λύση για την αναζήτηση πολιτικής διευθέτησης του Κυπριακού, δηλαδή η θέση του δεν διαφοροποιείτο ως προς αυτό από την αμερι-

40. M. Couve de Murville (υπουργός Εξωτερικών) προς M. Baeyens (Γαλλική πρεσβεία Αθηνών) 30 Ιουνίου 1964, DDF 1964/I, σ. 678.

41. Ενδεικτικά η Ελευθερία, 30 Ιουνίου 1964.

κανική ή τη βρετανική, είχε προσθέσει ότι αν αυτό δεν ήταν δυνατόν άμεσα τότε οι επαφές με τη διαμεσολάβηση του γενικού γραμματέα μπορούσαν να είναι χρήσιμες.⁴²

Τον Μάρτιο του 1964 ο Αμερικανός πρεσβευτής στο Παρίσι Charles Bohlen σημείωνε ότι «βασικό στοιχείο στην εξωτερική πολιτική του De Gaulle ήταν η ισχυρή και μη επιδεχόμενη μεταβολή πεποίθηση ότι το έθνος παρέμενε η μόνιμη μονάδα στις διεθνείς υποθέσεις». Στο πλαίσιο αυτό η πολιτική του στρατηγού της προηγούμενης πενταετίας είχε συνοχή και χαρακτηριζόταν από την αποφυγή και ιδίως από την αντίληψη ότι οι συμμαχίες αποκτούν λειτουργικότητα τη στιγμή της κρίσης και όχι σε περιόδους ειρήνης. Στο πλαίσιο αυτό οποιαδήποτε απόφαση είχε λάβει ο Γάλλος πρόεδρος στο πεδίο της εξωτερικής πολιτικής που είχε σημασία είχε ληφθεί αποκλειστικά από τον ίδιο και όχι σε συνεργασία με άλλη μεγάλη δύναμη. Ως παραδείγματα τέτοιων αποφάσεων ο Αμερικανός διπλωμάτης ανέφερε την προβολή βέτο στην ένταξη της Βρετανίας στην Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα, την αναγνώριση της Λαϊκής Δημοκρατίας της Κίνας, και τη στάση του στο Κυπριακό.⁴³

Η άποψη αυτή αφορά πράγματι το θεμέλιο, την κατευθυντήρια γραμμή της σκέψης του De Gaulle στις διεθνείς σχέσεις. Από την άποψη όμως της ουσίας, του περιεχομένου μιας διευθέτησης του Κυπριακού η πολιτική του Γάλλου προέδρου ήταν σύνθετη και διαμορφωνόταν υπό το πρίσμα αντικρουόμενων πιέσεων και θεωρήσεων.⁴⁴ Όπως έχει δείξει η σύγχρονη γαλλική ιστοριογραφία η Κυπριακή κρίση του 1963-64 εκτυλίχθηκε ταυτόχρονα με μια νέα φάση της Γαλλικής πολιτικής η οποία απέδιδε προτεραιότητα στις σχέσεις με τη Σοβιετική Ένωση και την Τουρκία. Η πολιτική ανοίγματος του Παρισιού προς τη Μόσχα εντασσόταν στην επιδίωξη χαλάρωσης του διπολισμού και στη σταδιακή άρση της διαίρεσης της Ευρώπης μέσω

42. M. Couve de Murville (υπουργός Εξωτερικών) προς M. Baeyens (Γαλλική πρεσβεία Αθηνών) 30 Ιουνίου 1964, DDF 1964/I, σ. 678.

43. Charles Bohlen: Reflections on Current French Foreign Policy and Attitudes toward the United States and Recommendations, χ. χ. [Μάρτιος 1964], Foreign Relations of the United States (FRUS) 1964-1968 XII, doc. 27.

44. Plassmann, “De l’emergence de la question de Chypre a la crise de 1974” σ. 98-104 και Georges-Henri Soutou, “La France du general De Gaulle, la Turquie et l’Europe”, *Commentaire* 2003/4, no 104, σ. 915-924.

της προσέγγισης προς τη Σοβιετική Ένωση. Η Γαλλική πολιτική θα διαμορφωνόταν ανεξάρτητα από τους Αγγλοσάξονες. Αν και πάντοτε στο ευρύτερο πλαίσιο του NATO η σύνδεση της Γαλλίας με τη Συμμαχία θα ήταν πλέον όσο το δυνατόν πιο χαλαρή όπως θα έδειχνε και η αποχώρηση της Γαλλίας από το στρατιωτικό σκέλος της Ατλαντικής Συμμαχίας το 1966. Στο πλαίσιο συνεπώς της γαλλο-σοβιετικής προσέγγισης είναι ερμηνεύσιμη η πρόταση του De Gaulle για ένα σύστημα εγγυήσεων της όποιας διευθέτησης του Κυπριακού από τις τέσσερις από τις πέντε μεγάλες δυνάμεις που ήταν μόνιμα μέλη του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών αν και όχι εντός του πλαισίου του Οργανισμού. Με τον τρόπο αυτό η Σοβιετική Ένωση θα αποκτούσε λόγο στις υποθέσεις της Κύπρου και μέσω αυτής γενικότερα στην Ανατολική Μεσόγειο κάτι που αντιστρατευόταν την Αμερικανική πολιτική αποκλεισμού της Σοβιετικής Ένωσης από τη διαχείριση του Κυπριακού. Η πολιτική της Γαλλίας περνούσε επίσης σε μια νέα φάση και έναντι της Τουρκίας. Το Παρίσι είχε κατανοήσει κατά το 1962-63 τη σημασία που είχε για την τουρκική πολιτική ελίτ, ιδίως τους κληρονόμους του Kemal και τον Ινονου ο οποίος είχε επανέλθει στη πρωθυπουργία το 1961 μετά τη μετάβαση από το στρατιωτικό καθεστώς σε ένα ελεγχόμενο κοινοβουλευτικό σύστημα, η σύσφιξη των σχέσεων της Αγκυρας με την Ευρώπη των Έξι και τη Γαλλία ως σημαίνουσα δύναμη της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας. Όπως είχαν προειδοποιήσει οι Τούρκοι επίσημοι η απομόνωση της Τουρκίας από την Ευρώπη θα μπορούσε να σημαίνει σύσφιξη των σχέσεων με τη Σοβιετική Ένωση.⁴⁵ Η πολιτική της προσέγγισης με τη Μόσχα δε σήμαινε ανατροπή της ισορροπίας και συνεπώς η Γαλλική πολιτική θα αναζητούσε τρόπους κάποιας μερικής έστω ικανοποίησης των τουρκικών απαιτήσεων. Στο πλαίσιο αυτό η λύση της διχοτόμησης παρέμενε στο τραπέζι αν και στο σημείο αυτό η Γαλλική πολιτική έπρεπε να εξισορροπήσει τη Σοβιετική προτίμηση προς μια ενιαία και ανεξάρτητη Κυπριακή Δημοκρατία. Για την παραμονή της διχοτόμησης και κάποιας μετακίνησης πληθυσμών υπό συζήτηση από τη γαλλική πλευρά συνηγορούσε και η προδιάθεση του Γάλλου προέδρου για λύσεις που ακολουθούσαν την εφαρμο-

45. Την κρίση του 1963-64 ακολούθησε τουρκο-σοβιετική προσέγγιση η οποία πάντως δεν αναίρεσε το βασικό προσανατολισμό της Τουρκικής πολιτικής. William Hale, *Turkish Foreign Policy 1774-2000*, Cass, London 2002, σ. 150-153.

γή της εθνικής αρχής. Ήδη ο Γάλλος πρόεδρος είχε καταστήσει σαφές από την αρχή της κρίσης ότι θεωρούσε τη λύση του Κυπριακού το 1959 «τεχνητή» και το επανελάμβανε και στις επαφές του με τον Σοβιετικό πρεσβευτή στο Παρίσι. Συνεπώς, η πολιτική του De Gaulle χωρίς να αποσαφηνίζεται πλήρως προσπαθούσε να εξισορροπήσει προδιαθέσεις και αντιλήψεις για τις διεθνείς σχέσεις και τον ρόλο των εθνών-κρατών στο διεθνές σύστημα και αντικρουόμενα συμφέροντα και επιδιώξεις της Γαλλίας στην προσπάθειά της να αναδιατάξει την ευρωπαϊκή ισορροπία χωρίς όμως να προκαλέσει συνθήκες που θα οδηγούσαν σε Σοβιετική υπεροχή.

Abstract

FRANCE AND THE CYPRUS CRISIS, 1963-64

The purpose of this paper is to highlight the French policy towards Cyprus during the crisis of 1963-64. General De Gaulle formulated France's policy under two contradictory considerations: As Paris wished to emerge as an independent power in international politics but still to remain aligned with NATO, the French government tried to distance France from Anglo-American planning and particularly the dispatch of a NATO peacekeeping force to the island. On the other hand, France favoured a political resolution of the Cyprus question that would safeguard the overall Western position in the Eastern Mediterranean and would preserve Greece's and particularly Turkey's place within the Atlantic Alliance.

